

M. A. Castrénin seura

Jäsentiedote 1/ 2024

Lyhytelokuva Timofei Jevsevjevistä	2
Kyselyn kertomaa	3
Perinteinen mordvalainen naisenpuku	4
Tuttuja kellarissa	6
Lukupiiri lukemista harrastaville	7
Yhteystiedot	8

M. A. CASTRÉNIN SEURAN VUOSIKOKOUS

Aika tiistai 9.4.2024 klo 18.00
Paikka M. A. Castrénin seura, Pohjoinen Makasiinikatu 7 A 2, Helsinki

Kutsu vuosikokoukseen liitteineen lähetetään jäsenille myöhemmin. Kokouksessa käsitellään sääntömääräiset asiat. Vuosikokouksen jälkeen on vapaata keskustelua seuran toiminnan suuntaviivoista uuden strategian pohjalta ja sen ulkopuoleltakin – tervetuloa tutustumaan, ideoimaan ja vaikuttamaan!

Vuosikokouksen jälkeen on tarjoilua.

Talkooperinne Unescon elävän perinnön kansalliseen luetteloon viime vuonna

Hyvä seuran jäsen ja ystävä - haluaisitko tulla joskus tekemään talkootyötä seuran tapahtumiin?

Voidakseen hyvin ihminen tarvitsee kohtaamista, läsnäoloa ja konkreettisia onnistumisen kokemuksia. Talkootyötä tehdään mukavien ihmisten seurassa – yhdessä tekemisestä tulee hyvä mieli.

Apukäsiä ja -jalkoja tarvitaan etenkin syksyllä sukukansapäivien aikaan. Talkootyö ei edellytä erityisosaamista, se kestää rajatun ajan eikä siitä makseta rahallista korvausta, mutta MAC-catering kuuluu asiaan.

Olemme saaneet silloin tällöin apujoukkoja tapahtumiimme – esim. Helsingin Kirjamessut vuonna 2015 oli huikea yhteisponnistus. Jos olet valmis käyttämään joskus aikaasi M. A. Castrénin seurassa, ota yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse. Talkoolistalle ilmoittautuminen ei sido vielä mihinkään.

Ajankohtaisista suomalais-ugrilaisen maailman asioista saa tietoa seuran toimistosta, puhelimitse tai sähköpostitse, kotisivulta, FB-sivulta ja Instagramista – pidetään yhteyttä!

LYHYTELOKUVA TIMOFEI JEVSEVJEVISTÄ

Vuonna 2022 valmistui Venäjällä 25 minuutin pituinen marinkielinen elokuva *Признание ценою в жизнь* ('*Tunnustus elämän hinnalla*'). Se kertoo **Timofei Jevsevjevistä** (1887–1937), joka oli tunnettu marilaisen kansanperinteen kerääjä ja joka perusti Marin kansallismuseon. Museo kantaa edelleen hänen nimeään. Jevsevjevin rooli suomalaisten tutkimusmatkailijoiden apuna ja Suomessa olevien aineistojen kerääjänä oli myös merkittävä. Hänen vuosina 1907–1927 keräämiään esineitä on nähtävillä Suomen kansallismuseossa.

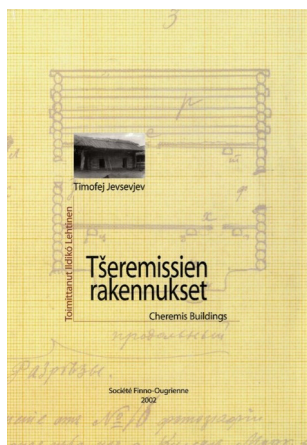
Tunnustus elämän hinnalla on saanut huomiota lukuisilla festivaaleilla niin Venäjällä kuin ulkomailla. Se on näytetty Tšeboksaryssa ja Moskovassa viimeksi joulukuussa 2023 lyhytelokuvan päivillä. Se on pian tarkoitus näyttää myös useilla ulkomaisilla foorumeilla, esim. Bangladeshissa.

Vuonna 1989 syntynyt elokuvan ohjaaja **Andrei Ogorodnikov** on kotoisin Kozmodemjanskista. Hän on opiskellut alaa peräti New Yorkissa elokuva-akatemiassa. Nykyisin hän asuu Joškar-Olassa. Itse hän ei puhu maria.

Elokuvaan hän sai idean alueellista elokuvaa tukevan säätiön rahoitushausta. Tuolloin vuonna 2022 juhlittiin Marissa sitä, että Jevsevjevin syntymästä oli kulunut 135 vuotta. Ogorodnikov kiinnostui Timofei Jevsevjevin elämästä, siitä kuinka antautuminen oman kansan asialle saattoi Jevsevjevin vainon kohteeksi ja kansan viholliseksi 30-luvun Neuvostoliitossa ja ammutuksi vuonna 1937, kuten niin monen muunkin marilaisen.

Mainitun säätiön tuella valmistuneessa elokuvassa on kolme päänäyttelijää; erilaisia avustajia oli parisen sataa. Timofei Jevsevjeviä näyttelee pääroolissa hänen tyttärenpoikansa, Marin tasavallan ansioitunut näyttelijä **Jevgeni Rozov**. Marin television haastattelussa Rozov kertoo, että hän näki kuvausten aikana koko ajan isoisänsä hahmon ja pyysi tältä apua. Säilyneet valokuvat todistavat ainakin ulkonäön yhtäläisyyksistä isoisän ja lapsenlapsen välillä. Jevsevjevin toista vaimoa **Marfa Jevsejevaa** näyttelee **Alina Jegošina**. Suomalaista kansatieteilijää ja Jevsevjevin työtoveria **Uuno Taavi Sireliusta** näyttelee **Juri Aleksejev**.

ESA-JUSSI SALMINEN

Kansakoulunopettaja **Timofei Jevsevjev** toimi vuodesta 1907 lähtien Suomalais-Ugrilaisen Seuran stipendiaattina. **U. T. Sirelius** oli Jevsevjevin ohjaaja. Timofei Jevsevjevin keruuaiheet vaihtelivat. Pukujen ohella U. T. Sirelius pyysi elinkeinoja, kalastusta, metsästystä, karjanhoitoa ja mehiläistenhoitoa sisältävää materiaalia. Niiden ohella merkittävä osa käsikirjoituksista käsittelee rakennuksia. Teoksen kuvituksena on 460 valokuvaa ja piirrosta vuosilta 1907–1913. Se sisältää poikki- ja pitkittäisleikkauksia, pohjapiirroksia, yksityiskohtia, yleiskuvia ja sanallisia kuvauksia.

Tšeremissien rakennukset – Cheremis Buildings. Kansatieteellisiä julkaisuja XII:2. 2002. 263 p. (ISBN 952-5150-61-6 pb., 952-5150-67-4 hb.) 68/75 €. www.sgr.fi

LOKAKUISEN STRATEGIAKYSSELYN TULOKSIA

Kysely oli osoitettu sekä jäsenistölle että yhteistyökumppaneille. Seuran jäseniä vastaajista oli 77 %. Vastaajista noin puolet oli yksityishenkilöitä ja puolet yhteisöjen edustajia.

Vastaajien mielestä seuran tutuimpia toimintamuotoja olivat viestintä, yhteistyöhankkeet, sukukansapäivät ja kulttuurimatkat. Onnistuneimpia (hyvin ja melko hyvin) toimintoja olivat edellä mainittujen lisäksi seuran hallinnoima opetus ja kulttuuriministeriön hakumenettely ja asiantuntijapalvelut.

Suosituimmiksi viestintäkanaviksi nousivat sähköpostiviestitys ja jäsentiedote. Toimintamuodoista suosituimpia olivat tapahtumat ja avustustoiminta.

Yleisesti seuran toimintaa piti erittäin merkittävänä tai merkittävänä yhteensä 87 % vastaajista.

Mielikuva M. A. Castrénin seurasta on yleisesti ottaen varsin positiivinen. Seuran toimintaa resurssihinsa nähden kiitettiin ja toivottiin voimia jaksaa arjen haasteiden keskellä. Vaikka hybriditapahtumat ja webinaarit ovat tulleet osaksi toimintaa, edelleen toivottiin yhteisöllistä lähtöä. Monet toivoivat edes henkilökohtaisia yhteyksiä Venäjän suomalais-ugrilaisiin, mutta valitettavasti valtiollisena toimijana joudumme noudattamaan EU:n yhteisiä linjauksia siitä, että yhteistyö ja yhteydet Venäjälle ovat keskeytyksissä. Siitä huolimatta Venäjän suomalais-ugrilaisia ei saa unohtaa – tästä meitä on kiitelty myös heidän taholtaan. Teemme sen minkä kykenemme, emme unohda koskaan.

Suomalais-ugrilaisen yhteistyön tulevaisuus nähtiin haasteellisena muttei toivottomana. Saimme lukuisia yksittäisiä ehdotuksia sekä vanhojen toimintamuotojen uudelleen elvyttämiseksi että uusiksi ideoiksi, joita tulemme ottamaan huomioon toimintaa suunniteltaessa.

Kiitokset kaikista vastauksista!

SIVISTYKSEN TEEMAVUOSI 2024

Opetus- ja kulttuuriministeriö on nimennyt vuoden 2024 Sivistyksen teemavuodeksi. Se on osallistava ja kaikille avoin tapahtumien vuosi, jonka aikana sivistyksen päältä pyyhitään pölyt. Sivistyksen teemavuoden 2024 innoittajana on Suomen vanhimman sivistystyön ja elinikäisen oppimisen säätiön, Kvs-säätiön (Kansanvalistusseura sr.), 150-vuotisjuhlavuosi.

Sivistys voidaan määritellä monella tavalla. Yleisesti sillä tarkoitetaan kasvatuksen kautta omaksuttua tietoa ja henkistä kehittyneisyyttä, sydämen sivistystä. Sanan sivistys (ja monta muutakin) loi 200 vuotta sitten savolaislähtöinen kirjailija ja kielentutkija **Reinhold von Becker** (1788–1858).

Seuran tilaisuus 25.1.2024 *M. A. Castrén – tiedettä ja tarinaa* oli mukana teemavuoden virallisessa tapahtumakalenterissa.

PERINTEINEN MORDVALAINEN NAISENPUKU

Molemmat mokšalaiset etnografiset nuket ovat Mordvasta Temnikovin seudulta, vasemmalla arkisempi tummajakuinen asu, oikealla morsian. Molemmat myös takaa.

Puvun perusosa oli pitkä suora paitamekko *panar*, jonka koristelusta eri ryhmät voivat tunnistaa toisensa. Paidan rintahalkio, saumat, olkapäät, hihansuut, selkämys ja helma koristeltiin punamustakirjonnalla, joka tehtiin etu- ja laakapiston eri muunnoksilla. Paidan halkio kiinnitettiin yksinkertaisella soljella (*šulgamo*). Naisten arkipaidat ommeltiin karkeasta hamppu- tai pellavapalttinasta, juhlapaidat valkaisuhiestä pellava- tai puuvillapalttinasta. Eniten kirjontaa oli morsiuspaidassa, jonka viimeinen tehtävä oli palvella omistajaansa kuolinpaitana. Kirjontakuviot oli nimetty kasvi- ja eläinkunnan mukaan, kuten käärmeenpää, sarvet, kuu, sammakko, jäniksen korvat tai kuusen latva. Neuvostovallan aikana eri pistoista koostuvan kirjonnin rinnalle tuli kasvi- ja eläinaiheinen ristipistokirjonta. Paidan kanssa käytettiin samanmallista ja edestä avonaista päällystakkia. Valkoisen pohjakankaan kuluttua rikki saatettiin kirjoitettuja osia leikata irti ja kiinnittää uuteen kankaaseen. Esiliinakin (*ikel'ga pača*) kuului sekä arki- että juhlapukuun. Nuorten naisten esiliinat olivat kirkkaanvärisiä, nauhoin, kirjonnalla ja pitsillä koristeltuja. Iäkkäämpien naisten esiliinat olivat valkoisia. 1900-luvun alusta lähtien alkoi yleistyä hihallinen rintakappale-esiliina (*ruča*). Asuun kuului

myös erilaisia koruja ja vöitä. Naimisissa olevat naiset käyttivät päähinettä. Jalassa pidettiin niinestä tai jalavankuoresta punottuja virsuja, joiden pohja oli vähintään kaksinkertainen. Yleisesti käytettiin kantapäättömiä villasukkia.

Mokšalaisen puvun erikoisuutena olivat liinapäähine, vyöllä (*karks*) polvipituiseksi nostettu paitamekko ja parilliset vyönkoristeet. Rintasoljesta riippui lasihelmiä ja metalliosia. Paitamekkoja saattoi olla yllä useita ja niiden helmakirjonnat aseteltiin näkyviin kerroksittain. Alle puettiin vielä palttinaiset housut. Jalassa pidettiin niinivirsuja tai narisevia mustia haitarivartisia nahkasaappaita (*garmoškat*), joihin oli ommeltu punainen sahviaanireunus, jonka alle oli tikattu koristeaihe ja ommeltu heloja. Nämä saappaat tunnettiin venäläisten keskuudessa ”mordvalaisina saappaina”. Saappaanvarren ja paidanelman väliin jäi alue, josta pilkistivät neulotut mustavalkokuvioiset säärykset. Jalkarätit olivat mustia tai valkoisia. Mokšalaisnaisten juhlapäähine oli neliömäinen ja koristeltu runsaan kirjonnin lisäksi nauhoilla, kulkusilla, kaurisimpukan kuorilla ja metalliketjuilla. Maaseudulla iäkkäät naiset ovat käyttäneet arkena yksinkertaista pellavaista paitamekkoa aivan meidän päiviimme asti.

Perinteisiä pukuja valmistetaan vielä joissakin kylissä. Ainakin Staraja Terizmorgan kylän ompelimossa voinee edelleenkin (?) teettää itselleen sellaisen.

Ersäläispukuun kuuluivat takaliina eli *pulakš*, *pulaj*, *pulagaj* tai *pulokarks* ja nilkkapituinen paitamekko. Sukukypsyyttä osoittavan takaliinan ulkonäkö vaihteli suuresti alueittain. Naimisissa olevat naiset pitivät juhlapäähineenään kartionmuotoista *pangoa* tai *pangaa*, joka oli tuettu tuohisella aluspäähineellä. Käytettiin myös alueellisesti vaihtelevia erimuotoisia sorokkapäähineitä, pehmeitä liinapäähineitä (*pača*) ja huiveja. Ersäläisnaisen esiliina oli pitkä ja koristeltu kirjannon lisäksi kelloin, paljetein ja kaluunanauhoihin. Jalassa pidettiin niinivirsuja (*kar' t'*) ja jalkarättejä. Jalkarätit olivat puuvillasta tai

villasta, alimmat rätit tehtiin karkeasta valkaisu- ja päällimmäiset valkoisesta hienosta kankaasta. Rättien pituus oli 2,5 metriä, sillä perinteinen kauneusihanne oli hyvin tukevajalkainen nainen! 1950-luvulla käytiin maaseudulla koulua vielä virsuisa.

Näitä pukuja käytetään edelleen juhlissa ja varsinkin folklore-yhtyeiden esiintymisasuina. Työläs käsin kirjailu on yksinkertaistumassa pelkiksi koneella ommelluiksi nauhoiksi. Toisaalta Mordvan valtionyliopiston Kansallisen kulttuurin instituutissa ja Saranskin Syčkoville nimetyssä taideopistossa suunnitellaan perinteisiin pohjautuvaa taidekäsityötä, jonka tuloksina syntyy uusia näyttäviä asukokonaisuuksia. Näitä kokoelmia on esitelty 2000-luvulla ulkomaita myöten.

Ersäläiset etnografiset nuket. Vasemmalla Samaran kuvernementista Stavropolin ujestista, oikealla keltaesiliinainen Mordvasta Bolšije Bereznikin rajonista. Molemmat myös takaa.

FT MERJA SALO

Aiheesta enemmän

Axel O. Heikel 1899: *Mordvalaisten pukuja ja kuoseja*. Kansatieteellisiä julkaisuja. Kansatieteellisiä tutkimuksia suomalaisten kansakuntain asuma-aloilta 2. Helsingissä: Suomalais-Ugrilainen Seura. (Alun perin 10 vihkoa.)

Lehtinen, Ildikó 1979: *Naisten korut Keski-Venäjällä ja Länsi-Siperiassa*. Helsinki: Museovirasto.

Mordovskij narodnyj kostjum. Kokoajat: Prokina, Tat'jana Petrovna & Margareta Ivanovna Surina 1990. Saransk: Mordovskoe narodnoe izdatel'stvo.

Prokina, Tat'jana 2013: *Mordovskij kostjum*. Saransk: Izdatel' Konstantin Šapkarin; Klub intellektual'nogo tvorčestva.

TUTTUJA KELLARISALISSA!

Oulun ruotsinkielisen lukion (Svenska Privatskolan i Uleåborg, Sepänkatu 7, Oulu) nykyinen rakennus valmistui vuonna 1946, ja sen kellarissa sijaitsi noin 40 m²:n kokoelmahuone. Tilasta kehittyi pian kokouspaikka koulun ja siihen liittyvien tahojen tarpeisiin. Tilan koristamiseksi pyydettiin taiteilija **Åke Mattakselta** maalauksia seiniin ja holvikattoon. Kuivalle kalkkilaastipinnalle tehdyt al secco -maalaukset valmistuivat vuonna 1949.

Suuren seinän keskelle on kuvattu Oulun kuuluisa tulipalo vuodelta 1822. Sen oikealle puolelle on maalattu Pohjois-Suomen historiasta tunnettuja henkilöitä, vasemmalta lähtien: liikemies **Karl Pentzin**, piispa **Frans Mikael Franzén**, **M. A. Castrén**, säveltäjä **Eric Tulindberg** ja kirjailija **Sara Wacklin**.

Koululta saadun tiedon mukaan Kellarisali (Källarsalen, Mattassalen) on tällä hetkellä käyttökiellossa eikä tutustuminen siihen ole mahdollista. Syynä on holvin heikko kunto ja tilan kosteusongelmat. Pyrkimyksenä on vaalia ja kunnostaa arvokasta kulttuurihistoriallista tilaa mutta haasteet ovat kieltämättä suuret. Niihin pyritään kaiken aikaa löytämään ratkaisua yhdessä museon, kaupungin ja mahdollisten rahoittajien kanssa.

Taiteilija **Åke Mattas** (1920–1962) kirjoitti ylioppilaaksi samaisesta koulusta, opiskeli Taideteollisessa Keskuskoulussa ja Suomen Taideakatemian koulussa Helsingissä ja muutti myöhemmin Ouluun.

Åke Mattas oli ekspressionisti, jonka töitä ehti olla näyttelyissä niin koti- kuin ulkomailla ennen hänen varhaista poismenoaan. Laaja tuotanto sisältää monipuolisesti öljyvärimaalauksia, akvarelleja, grafiikkaa ja tussipiirroksia.

Lähde: Carl-Eric Silvander:
Källarsalen. Åke Mattas
målningar vid Svenska
Privatskolan i Uleåborg.
Svenska Kulturens Vänner
i Uleåborg, 1993.

LUKUPIIRI LUKEMISTA HARRASTAVILLE

– tervetuloa suomalais-ugrilaiseen lukupiiriin!

Ensimmäinen lukupiiri pidetään keskiviikkona 3.4.2024 klo 17.00–19.00. Lukupiirissä käsitellään kirjailija **Olli Heikkosen** kääntämää ja toimittamaa kirjaa *Kerran olin taivaan suolajärvi – liiviläisen nykyrunouden antologia*. Kirjaa on saatavilla kirjastoissa ja kirjakaupoissa. Lukupiirin avaa ja johtaa Olli Heikkonen.

Kevään toinen lukupiiri pidetään keskiviikkona 15.5.2024 klo 17.00–19.00. Sen aiheena on komilaisen kirjailijan **Vladimir Timinin** *Tikö - Vähä-Permin poika*, joka luettavissa ja printattavissa M. A. Castrénin seuran kotisivuilta Suomennettua kaunokirjallisuutta -osiosta. Lukupiiriä johtaa kirjan kääntänyt FM **Paula Kokkonen**. Lukupiirillä juhlistetaan komin kielen päivää, joka on tänä vuonna 19.5.

Syksyn lukupiirit päätetään toukokuussa.

Lukupiireillä on eri vetäjiä, mutta paikka on aina M. A. Castrénin seuran toimisto. Keskustelun lomassa on kahvi- ja teetarjoilua, mitä varten pyydetään ilmoittautumaan etukäteen puhelimitse tai sähköpostitse. Lukupiiri on maksuton.

Lukupiiri on kaikille avoin, ei tarvitse olla kirjanoppinut eikä henkevä keskustelija. Lukupiiriin voi myös tulla vain kuuntelemaan. Tavoitteena on viettää vapaamuotoinen ja mukava hetki hyvässä seurassa hyvän kirjallisuuden parissa.

Kerran olin taivaan suolajärvi – liiviläisen nykyrunouden antologia. Suom. ja toim. Olli Heikkonen. Aviador 2022.

Suomalaisten lähisukukansoihin kuuluvat liiviläiset asuttivat keskiajalla laajoja alueita Riianlahden ympäristössä. Nykyään liiviläisiä asuu pienenä vähemmistönä Latviassa.

Liiviläisten vähälukuisuudesta huolimatta heidän keskuudessaan syntyy edelleen merkittävää runoutta.

Vladimir Timin: *Tikö - Vähä-Permin poika. Kertomus kaukaisista ajoista*. Suom. Paula Kokkonen. 2026. www.macastren.fi Alkuperäisteos Ezhva Perymsa zonka. Syktyvkar 2000.

Kirjailija kirjoittaa alkusanoissaan: "Tämä on kertomus Tikö-nimisestä komilaispojasta, joka eli kauan sitten, keskiajalla. Hänelle tapahtui ihmeellisiä asioita, ja hän joutui moniin eri paikkoihin ja vaikka minkälaisiin seikkailuihin - ja näki vaikka mitä."

JÄSENTIEDOTE JA MUU TIEDOTUS

M. A. Castrénin seura ottaa mielellään vastaan artikkeleita jäsentiedotteeseen. Kirjoittaja vastaa artikkelinsa asiasisällöstä. Artikkeleista ei makseta palkkioita.

Jäsentiedotteet lähetetään jäsenille joko sähköpostitse tai perinteisenä paperiversiona.

Jos et ole vielä ilmoittanut, haluatko jäsentiedotteesi jatkossa sähköisesti vai paperiversiona,

* lähetä viesti osoitteeseen marja.lappalainen[a]macastren.fi tai

* soita 050 543 6888 tai

* lähetä postia: M. A. Castrénin seura, Pohjoinen Makasiinikatu 7 A 2, 00130 Helsinki

Seuran sähköisiltä tiedotuskanavilta (FB ja Instagram) saat tietoa ajankohtaisista tapahtumista ja uutisista suomalais-ugrilaisessa maailmassa.

Liity seuran sähköpostitiedotuslistalle: marja.lappalainen[a]macastren.fi

M. A. CASTRÉNIN SEURA

Toiminnanjohtaja Marja Lappalainen	Pohjoinen Makasiinikatu 7 A 2, 00130 Helsinki
+358 (0)50 54 36 888	(ovisummeri 7 A 2)
marja.lappalainen[a]macastren.fi	www.macastren.fi, www.ugri.net
	FB: M. A. Castrénin seura MAC
	@macastren

Toimisto on avoinna parhaiten virka-aikaan. Vierailun voi varmistaa sähköpostitse tai puhelimitse.

M. A. Castrénin seura on perustettu Helsingissä vuonna 1990. Se pyrkii ylläpitämään ja kehittämään yhteyksiä suomen sukukieliä puhuviin kansoihin. Seuran jäseneksi voi liittyä ilmoittamalla yhteystietonsa toimistoon puhelimitse, sähköpostitse tai postitse. Jäsenmaksut ovat vuosijäseniltä 20 €, opiskelijajäseniltä 10 €, ainais- ja yhteisöjäseniltä 200 € ja ainaisyhteisöjäseniltä 1000 €.

Hallituksen jäseniä ovat MuT **Maari Kallberg** (pj.), kirjailija **Olli Heikkonen**, intendentti **Anna-Mari Immonen** (Museovirasto), äidinkielenopettaja **Minna Inovaara**, väitöskirjatutkija **Tomi Koivunen** (Turun yliopisto), viestintäpäällikkö **Kati Mikkola** (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura), toimittaja **Kirsikka Moring**, FT **Merja Salo** (vpj., Helsingin yliopisto), arkeologi **Pirjo Uino**.